

Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijai 7-eri metai

Susiklosčius palankiai situacijai Lietuvos Respublikos Seimas 1997 m. sausio 23 d. priėmė rezistentų kelis metus nekantriai lauktą "Lietuvos Respublikos pasipriešinimo 1940-1990 metų okupacijoms dalyvių teisinio statuso įstatymą", kuris konstatavo, kad "1941 m. birželio 22-28 dienomis vyko ginkluotas Lietuvos sukilimas, kuris leido atkurti valstybės nepriklausomybę", kad "1943-1953 m. Lietuvoje vyko ginkluotas pasipriešinimas - partizaninis karas prieš Sovietų Sąjungos okupacinę kariuomenę ir okupacinio režimo struktūras" ir suteikė teisę ginkluoto ir neginkluoto pasipriešinimo dalyviams gauti kario savanorio ir laisvės kovų dalyvio teisinius statusus.

Vadovaudamasi šiuo įstatymu Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1997 m. lapkričio 11 d. išleido nutarimą Nr.1244, kuriuo patvirtino Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos sudėtį ir jos veiklos nuostatus. Komisijai buvo pavesta teikti LGGRT centrai rekomendacijas dėl karių savanorių ir laisvės kovų dalyvių teisinių statusų pripažinimo pasipriešinimo okupacijoms dalyviams ir dėl nukentėjusių asmenų teisinio statuso pripažinimo nuo okupacijų Lietuvoje nukentėjusiems asmenims. Šiame lapkričio mėn. sukanka 7-eri metai nuo Komisijos veiklos pradžios, todėl yra proga pasidalinti mintimis apie Komisijos darbą.

Komisija savo veiklą pradėjo 1997 m. lapkričio 11 d. Tuo laiku nuo įstatymo priėmimo dienos LGGRT centras jau buvo gavęs apie tūkstantį rezistentų ir kelis tūkstančius nukentėjusių asmenų prašymų teisiniams statusams pripažinti, todėl nuo pat pirmos dienos, nepaisant sunkių darbo sąlygų, Komisija ir prie jos dirbantys darbuotojai pradėjo intensyvią darbą ruošiant svarstymui rezistentų ir nukentėjusių asmenų prašymus. Iš karto susidurta su nemažais sunkumais ruošiant rezistentų prašymus svarstymui. Daugelis buvo neišsamiai aprašę savo rezistencinę veiklą, pateikę savo rezistencinės veiklos patvirtinimus iš buvusių bendražygių, kurių veikla Komisijai taip pat nebuvo žinoma. Teko prašyti papildymų.

Kiek lengviau buvo su tais, kurie už savo rezistencinę veiklą buvo bausiti sovietinių represinių struktūrų. Komisija orientavosi į jų baudžiamųjų bylų Lietuvos ypatingajame archyve dokumentus. Tačiau ir čia iškildavo neaiškumų. Pretendentas teigia buvęs partizanų, o teistas tik kaip partizanų rėmėjas. Buvo neaišku, kokį statusą pripažinti rezervui partizanams. Teko ruošti pasiūlymus galiojančio įstatymo tobulinimui.

Nelengva buvo ir pretendentams po daugelio metų atrasti po visą Lietuvą išsibarsčiusius bendražygius, gauti iš jų tinkamus pretendentų veiklos patvirtinimus. Čia į pagalbą atėjo Partizanų Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio, Vietinės rinktinės karių sąjungos, Lietuvos 1941 m. birželio mėn. 22-28 dienų sukilėlių sąjungos ir kitos visuomeninės organizacijos. Jos daug padėjo Komisijai sprendžiant kartais labai painius teisinių statusų pripažinimo klausimus, patvirtinant rezistencinę veiklą.

Skaudu yra pripažinti, tačiau buvo susidurta su nesąžiningumu iš kai kurių rezistentų pusės, noru pasigirti neturėtais nuopelnais arba duodant melagingus parodymus.

Susidurta ir su kai kuriais priimtų įstatymų trūkumais. "Lietuvos Respublikos pasipriešinimo 1940-1990 metų okupacijoms dalyvių teisinio statuso įstatyme" nebuvo sukonkretinti partizanų priešaikos sulaužymo atvejai, kokio amžiaus asmenį jau galima laikyti pilnateisiu laisvės kovų dalyviu. Įstatyme nebuvo paminėti ir svarbų vaidmenį išsivadavimo kovoje vaidinę neginkluoto pasipriešinimo dalyviai, - partizaninės ir kitos pagrindinės spaudos leidėjai ir platintojai.

Ypač skaudūs ir opūs reikalai iškilo dėl to, kad minėtame įstatyme nebuvo atsižvelgta į 1940-1941 metais suimtus ir sovieti-

Eugenijus Stancikas įteikia laisvės kovų dalyvio pažymėjimą

niuose kalėjimuose sušaudytus ar kitaip nukankintus 1918-1920 metų savanorius kūrėjus, vėliau buvusius Lietuvos kariuomenės karininkais, atsakingais valstybinių įstaigų darbuotojais, šaulių ir kitų patriotinių organizacijų nariais. Dėl to, kad negalėjome šiems asmenims pasiūlyti pripažinti teisinių statusų buvo sulaukta nemažai priekaištų.

Visus minėtus opius klausimus teko aptarti Komisijos posėdžiuose, ruošti pasiūlymus įstatymų tobulinimui.

Svarstant teisinio statuso pripažinimo klausimus nukentėjusiems asmenims labai trūko archyvinių dokumentų, įrodančių, kad jie nukentėjo okupacijų metais, buvo ištremti, kalėjo koncentracijos stovyklose, buvo jėga perkelti iš savo nuolatinių gyve-

namųjų vietų. Kad įrodyti minėtus juridinius faktus, tekdavo nukreipti pretendentes į teismus ar atlikti papildomus archyvinius tyrimus.

Nepaisant uždavinių sudėtingumo ir sunkių darbo sąlygų, Komisijos nariai be jokio papildomo atlyginimo, visuomeniniais pagrindais, įtemptai dirbo, susirinkdami į posėdžius kas antrą savaitę. Laikotarpyje nuo 1998 iki 2000 metų kasmet buvo apsvarstoma iki 3000 rezistentų ir iki 20000 nukentėjusių asmenų prašymų, tik tokiu būdu galima buvo tikėtis greičiau išnagrinėti daugybę gaunamų prašymų.

Per septynis savo veiklos metus Komisija surengė 135 posėdžius, kurių metu buvo apsvarstyti 15828 rezistentų ir apie 74 tūkstančius nukentėjusių asmenų prašymų. Per tą laiką buvo pateikti dokumentai 1613 karių savanorių I laipsnio valstybinei pensijai gauti ir išduotos 3228 pažymos žuvusių kovoje ir suėmimo metu bei mirusių įkalinime karių savanorių ir laisvės kovų dalyvių šeimoms vienkartinę valstybinei pašalpai gauti.

Komisija dirba toliau. Reikia pripažinti, kad dar toli gražu ne visi politiniai kaliniai ir tremtiniai yra kreipęsi dėl teisinio statuso jiems pripažinimo, o tai gali sudaryti didelių problemų jiems ar jų šeimų nariams ateityje. Yra dar nemažai politinių kalinių, kurie be didesnio vargo galėtų gauti laisvės kovų dalyvio ar net kario savanorio teisinį statusą. Visiems turėtų būti aišku, kad šie teisiniai statusai yra nepalyginamai vertesni, negu politinių kalinių ar tremtinių statusai, todėl reiktų nedelsti ir pasirūpinti juos gauti.

Noriu taip pat priminti, kad iki 2005 m. gruodžio 31 d. yra pratęstas "Lietuvos Respublikos valstybės paramos žuvusių pasipriešinimo 1940-1990 metų okupacijoms dalyvių šeimoms įstatymo" galiojimas. Dar ne visi žino, kad rezistencijos kovose ar suėmimo metu žuvusių asmenų ar mirusių sovietiniuose kalėjimuose ir lageriuose politinių kalinių, kuriems po mirties pripažinti karių savanorių ir laisvės kovų dalyvių teisiniai statusai, šeimų nariai pagal minėtą įstatymą gali gauti vienkartinę valstybinę pašalpą ir jiems gali būti mokamos našlaičių pensijos. Būtina pasirūpinti, nes ateityje šio įstatymo galiojimas gali būti nebepratęstas.

Baigdamas noriu nuoširdžiai padėkoti už atsidavusį darbą Komisijos narams: Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio atstovui kariui savanoriui Augustinui Švenčioniui, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijos atstovui, laisvės kovų dalyviui Artūriui Flikaičiui, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos atstovui Rimantui Gasparavičiui, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros atstovui Rimvydui Valentukevičiui, Valstybės saugumo departamento atstovui Valdui Zagorskui, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos atstovui Germanui Politikai.

LGRT centro vyresniajai juriskonsultei Elenai Milašauskaitei. Taip pat dėkoju jau aukščiau paminėtų visuomeninių organizacijų vadovybei už suteiktą Komisijai pagalbą.

*Komisijos pirmininkas, laisvės kovų dalyvis
Eugenijus Rimvydas Stancikas*